

**UNIUN DA LAS RUMANTSCHAS E
DALS RUMANTSCHS EN LA BASSA**

Settember 2019

Charas lecturas, chars lecturs

Las festivitats dils *100 onns Lia Rumantscha* dal avust passà èn idas a fin. Per quellas e quels che han savì prender part restan bleras bunas reminiscenzas da las purschidas artisticas e maisas radundas, da sentupadas da tuttas sorts cun vegls e novs enconuschents. Quai duai dar anim per far enavant sco nus savain leger el Pled dil president sin pagina 2.

La dumbraziun da las Rumantschas e dals Rumantschs gira dapi ils 15 da matg 2015 a las 15.15. Da quellas uras aveva la Lia Rumantscha envidà a l'entschatta uffiziala en Chasa Rumantscha a Cuir – 2'030 onns suenter la data simbolica da naschientscha da la lingua rumantscha a partir da l'invasiun romana 15 a.C. Uss entra l'acziun en la fasa finala: ils 6 da december 2019 da mesanotg, va la dumbraziun a fin. Grazia a la dumbraziun è la Lia Rumantscha vegnida en contact cun Rumantschas e Rumantschs dals chantuns ils pli zuppads da quest mund e d las pli diversas professiuns.

Prenda la chaschun da ta registrar sut: www.liarumantscha.ch

Il proxim **inscunter interrumsch** ha lieu ils 16 d'october a Berna. El vegn organisà cun *Geli Spescha* ensemen cun l'*Uniun Grischuna Berna*.

Program cun artists ed artista ord la scena rumantscha da Berna e conturn: Annina Sedlacek e Nicolas Stocker, teater e musica da Pascal Gamboni. L'occurrenza ha lieu en il Restaurant Mappamondo, Länggassstrasse 44, 3012 Berna.

Tavulin interrumsch a Turitg da las 18.30 fin las 20.00 en la Commihalle mintgamai mardi: 1 d'october; 5 da november; december e schaner pausa. 2020: 4 da favrer; 3 da mars; 2 d'avrigl; 5 da matg; 2 da zercladur; 7 da fanadur.

Il tema dal "Dicziunari da mintgadi" agiuntà sco inserziun è questa giada: "animals da guaud". La chatscha auta è ussa gest a la fin, la bassa va enavant. Sa quants animals che pon mitschar dal culp mortal e lura mancar en la stgadella?

Ciril Berther

Pled dal president

Preziadas rumantschas e preziads rumantschs

L' eveniment central da questa stad è senza dubi stada la festa da giubileum da **100 onns Lia Rumantscha** che ha già lieu durant las emprimas trais fins da l'emna d'avust a Zuoz. La LR ha survegnì blers e buns ecos da las occurrenzas multifaras ed sa esser en tuts regards satisfatga da la bilantscha positiva. Per la Rumantschia èsi stà ina stupenta chaschun da sa scuntrar e discussiunar da quai e tschai en connex cun ils dis tematics dal giubileum. Actualmain vegnan ils resultats analisads per silsunter vegnir respectads per la strategia futura da la LR. Il giubileum ha pia dà chaschun per in sguard enavos ma ha era purtà blers impuls per il futur da nossas organisaziuns.

E quest connex ha l' INSCUNTER dals 12 da settember dà la pussaivladad da reflectar sur da l' avegnir da la diaspora e quai en connex cun ils novs meds da sustegn financial che duessan star a disposiziun el futur, sch'il messadi da cultura da la confederaziun per ils onns 2021-24 vegn acceptà da las chombras dal parlament federal. En quest connex savain nus beneventar *Martin Candinas*, cusseglier naziunal, a noss INSCUNTER dals 7 da november 2019 a Turitg. El vegn a savair relatar ord emprim maun da las sfidas e ristgas da la politica federala en chausa dal sustegn da cultura e linguatgs.

Ils 16 d'october 2019 ha lieu in INSCUNTER a Berna. Quel vegn organisà en cooperaziun cun l'Uniun Grischuna da Berna. Ils programs detagliads da noss INSCUNTERS ed autras occurrenzas vegnan publicgads ad uras sin nossa pagina d'internet ed era distribuìs per posta electronica.

Enavant tut bun, cordials salids e sin sa vesair bainprest!

Voss president, *Roman Pfister*

En questa rubrica vegnan a pled persunas rumantschas cun interessantas occupaziuns e vocaziuns. Oz l'intervista cun *Cornelia Vinzens, scenografa oriunda da Ruschein. Sper ses studi e sia lavur da professiun ha ella edì il cudesch biling: "Nus savevan da nuot auter", "Etwas anderes kannten wir nicht", purtret dad ina generaziun en Surselva .*

Co Cornelia Vinzens, vesa Vossa biografia ca. ora?

Jau sun naschida e creschida si a Ruschein. Suenter la scola secundara a Glion hai jau fatg la matura en la scola chantunala a Cuir. Silsunter ha jau studegià architectura d'interiurs e scenografia a Basilea, nua che jau hai era lavurà 5 onns sco scenografa. Per il pli sviluppava jau concepts per exposiziuns e museums en Svizra, Germania e mintgatant era pli lunsch sco ina giada en la Norvegia. Suenter 9 onns hai jau bandunà Basilea l'onn 2017 per ir a Barcelona a studegiar fotografia e video.

Tge è Vossa occupaziun oz?

Jau lavur sco uschenumnada “freelance” per projects da fotografia, da video e da architectura d’interiurs en Svizra ed en Spagna. L’onn vargà hai jau gì la pussaivladad da lavurar vi d’ in project dad architectura d’interiurs per l’Arena Alva a Flem. Ensemen cun in team hai jau sviluppà in concept e drizzà en il nov restaurant “Ella” en la surbajegiada *Stenna Center*. Quai è stà l’emprim pli grond project sur mamezza, en tutta cas ina buna experientscha.

La stad 2019 hai jau lavurà vid ina producziun da video e fotografias per ina exposiziun che vegn realisada dal museum “Schallaburg” en l’Austria en mars 2020. L’ exposiziun sa tracta dal Danubi (Donau), il flum che collia las tiaras da l’Europa dal vest cun quellas da l’Europa dal ost, e da las differentas persunalitads che vivan e lavuran sper il flum. In pestgader raquinta da ses mintgadi, in artist sur da ses projects, in anteriur abitant da la insla sparida *Adah Kaleh* sur da sias memorias

Tge èn las sfidas principalas en Vossa occupaziun?

Lavurar sco “freelance” dat – sco il num inditgescha gia – bleras libertads, dentant ha i era num tener egls ed ureglias avertas per ch’ ins haja adina lavur. Jau sun ina perfecziunista e stoss savens far endament a mamezza da ma cuntentar cun la lavur fatga el temps che vegn pajà e na betg ma perder en detagls.

Avant in mais hai jau affittà ina maisa da lavur en in uschenumnà “*coworking*” cun in studio da fotografia a Barcelona. Avant lavurava jau a chasa, quai che na era betg adina optimal. Uss sai jau lavurar concentrada al plaz da lavur e cura che jau vegn a chasa sun jau a chasa e sai ruassar. Era hai jau outra gliעד creativa enturn mai quai che dat tut in’altra energia che sch’ins sesa persuls a chasa avant l’ordinatur.

Co stais Vus visavi il rumantsch?

Il rumantsch è mes linguatg mamma. Malgrà avair vivì en differentas terras ed emprendì auters linguatgs siemièl e patratg jau per rumantsch. Il rumantsch munta per mai patria, famiglia, identitad.

L’onn 2016 hai jau publitgà in cudesch cun l’editur “Somedia” che sa numna “Nus savevan da nuot auter - Portrets d’ina generaziun en Surselva”. Quest cudesch hai jau scrit en rumantsch sursilvan cun translaziun en tudestg. Quai è stà in interessant ed era pretensius project. Il rumantsch hai jau scrit sco el vegn pledà, cun dialects ed accents dals differents vitgs en la Surselva. Per mintga vitg hai jau fatg glistas da plects cun tadlar exact las registraziuns da las intervistas: finiastra ni fanestra, creigi ni crei, mintgagi ni mintgadi e.a.v. Jau hai realisà, con blets germanissem che jau dovrel - expressiuns che jau hai adina pensà ch’i sajan correctas. Segir ha quest project dà a mai motivaziun da

tschantschar in pli bel rumantsch - sco il rumantsch da noss tats e tattas che raquintan en mes cudesch. Jau legel uss era adina puspè cudeschs rumantschs.

Tge ha il rumantsch purtà a Vus per ils linguatgs che Vus discurreis?

Il rumantsch ha gidà dad emprender spagnol sco era a la scola chantunala franzos e talian. Quai è stà in grond avantatg cumpareglià cun ils conscolars che vevan tudestg sco lur linguatg mamma.

Co s'infurmais Vus da quai che capita el territori rumantsch?

Jau telefonesch cun mia famiglia e taidlel mintgatant radio rumantsch sur igl internet. Ed in summa sun jau bain e savens el Grischun sin visita.

Quant impurtant ès i da dar enavant il rumantsch a nossas proximas generaziuns?

Mes partenari da Spagna vul emprender rumantsch, quai che è per mai fitg bel cunquai ch'il rumantsch munta bler per mai. Era sch'i dat famiglia el futur less jau discurre rumantsch cun mes uffants, era sche nus na abitain forsa betg en tiara rumantscha. Jau speresch fitg ch'il rumantsch vegnia anc dà enavant e bleras generaziuns.

Cornelia Vinzens , grazia fitg per Vossas interessantas infurmaziuns

Ciril Berther

ALLA RIVA DIL LAG – ABENDS AM SEE

Cudesch cun poesias e raquints curts ord il relasch litterar da Lothar Deplazes (1939-2015) per Sursilvan e Tudestg.

«A la riva - Abends am See» – uschia sa numna il nov cudesch dal scriptur da Sagogn (1939 – 2015). Il cudesch preschenta poesias e raquints curts en rumantsch e tudestg – il relasch litterar da *Lothar Deplazes*.

Igl è l'emprima publicaziun postuma dal autor ch'era naschì ils 14 d'avust 1939 a Sagogn. Cun sia mort el favrer 2015 ha Deplazes laschà enavos in relasch litterar che cumpiglia sper poesias e raquints curts scrits els onns suenter sia davosa publicaziun era intginas poesias pli veglias, poesias che tanschan enavos fin l'onn 1976.

Anna-Maria Deplazes-Häfliger, la vaiva da Lothar, ha dumandà a *Mevina Puorger* che haveva gia edì in cudesch da Deplazes, tge far cun il material litterar da ses um trapassà. Lezza ha lura surdà l'incumbensa ad *Uolf Candrian*, student da romanistica a Turitg, da sa fatschentar cun quest

relasch. Ils temas centrals en la lirica da Lothar Deplazes èn l'uman e la natira. Uolf Candrian ha traslatà intginas poesias.

Il cudesch cumpara en ina versiun bilinguala, malgrà che fitg pauc dil entir relasch era avant maun en omadus linguatgs. Translaziuns prendeva Lothar Deplazes pir a maun cura ch'i gieva viers ina publicaziun, pertge il linguatg poetic era il rumantsch. Cun quai che Turitg è daventà il center da sia vita ed era per pussibilitar ad amis ed enconuschents da la Bassa l' access a sia ovra litterara cumpara quest cudesch cun translaziuns. Translaziuns che sa provan da cuntanscher in nivel poetic era en la versiun traslatada senza sa mover memia lunsch davent dal origin rumantsch.

Il cudesch, 132 paginas, 25.00 frs, san ins retrair tar Ediziun Apart (Gion Fry), Turitg, e-mail: info@edizioni-apart.ch ni en librerias sut il numer ISBN 978-3-033-07374-6 cb

Miu amih Zippi, istorgia da buna notg

Da Bruno Badilatti, Zuoz

L' autor, *Bruno Badilatti*, dentist pensiunà ed ornitolog passiunà da Zuoz ha scrit quest raquint sco regal per ses biadis. El considerescha sia versiun originala en puter sco pitschna contribuziun persunala per la quarta lingua.

Parallel cun l'original ha l' autor fatg la translaziun en tudestg e lura 2018 è la versiun en talian cumparida. Grazia al agid da ses schender, *Flurin Mengelt*, che è sa mess a disposiziun per far las illustraziuns è naschè ord l'istorgia da buna notg in stupent cudesch per uffants.

L'istorgia ha tratgs autobiografics e raquinta da Paulin che sa metta sin viadi tut discus per chattar ses ami, la tschuetta Zippi. Dal rest: Zippi ha propri vivì, e quai en in gaud da l'Engiadin'Ota.

L'istorgia è pensada surtut per uffants da var 6 – 12 onns. Ma era per tuts che vuessan sez chattar ina tschuetta da pe pailus (Raufusskauz) en la natira. Il cudesch è bain adattà sco regal da Nadal, per anniversaris, scolinas ed auter.

Il cudesch sa vegnir retratg sin il martgà da cudeschs sut; "Mieu amih Zippi", "Mein Freund Zippi" e "Il mio amico Zippi", ni era directamain dal autor sur l'adresa dad e-mail: brunobadi@gmx.ch.

Pretsches frs. 25.--/ex, a partir da 10 cudeschs frs. 20.-- /ex, a partir da 30 cudeschs frs. 18.--/ex.

PS:

Tgi che vuess raquintar l'istorgia en sursilvan sa retrair sper in cudesch en puter ni tudestg ina translaziun accompagnanta en versiun pdf da *Ciril Berther* sut: cirberther@bluewin.ch

cb

Concert communabel

Chor Viril Laax **Chor Maschadà Grischun Turitg**

Direcziun: *Remo Arpagaus*
Remo Weishaupt

Clavazin: *Seraina Braun*

Sonda, ils 30 da november 2019 a las 17.00 h
Predigerkirche, Zähringerplatz 1 8001 Turitg

Dumengia, 1 da december 2019 al las 17.00 h
Baselgia parochiala Laax

Saira interrumentscha a Berna

Musica a teater per pitschen e grond

Mesemna, ils 16 d'october 2019, a las 19.00 ha il proxim inscunter interrumentsch lieu a Berna, en il restaurant Mappamondo, Länggassstrasse 44, 3012 Berna. En quest occurrenza organisada **da la URB e da la Uniun Grischuna da Berna** entupain nus en il spectacul: "**Sar Widerstand e sia maschina da fortuna**" l'actura rumantscha *Annina Sedlacek* e l'actur *Nikolas Stocker*. Per la part musicala procura il chantatur da Sedrun, *Pascal Gamboni*.

Annina Sedlacek da Sent ha fatg la scola da teater Dimitri e lavura dapi onns activamain e independentamain el sector da teater e film. Ella è sa chasada ad Ins e vegn ensemen cun *Nikolas Stocker* a preschentar il toc davart *Sar Widerstand e sia maschina da fortuna*, "in spectacul umoristic da la retschertga da fortuna per uffants e creschis per rumantsch e per tudestg".

Suenter onns sco musicist e chantatur en differentas gruppas en l'exteriur, oravant tut a Bristol en l'Engalterra, è il chantatur *Pascal Gamboni*, oriund da Sedrun sa tschentà a Berna. Cun sias cumposiziuns per Tuatschin, Englais e Talian represchenta el sco nagin auter la musica contemporana rumantscha. *Everybody wants the honey* sa numna ses album nov che cumpara punctualmain sin questa festa.

Durant pausa e suenter il teater vegn servì in aperitiv. Faschai a savair questa occurrenza ad enconuschentas e enconuschents.

Il restaurant Mappamondo è da cuntanscher da la staziun cun il Bus Nr. 12 en direcziun Länggasse fin la staziun Mittelstrasse e da là suandar da vart dretga da la via (ca. 50m).

cb

Inscunter interrumentsch

Mesemna, ils 16 d'october 2019 a Berna, a partir da las 19:00 uras
en cooperaziun cun la Uniun Grischuna, Berna

Program cun artists ed artistas ord la scena rumantscha da Berna e conturn:

Teater : Sar Widerstand e la maschina da fortuna

Teater da e cun: *Annina Sedlacek e Nicolas Stoker*

Musica: *Pascal Gamboni*, cun novas chanzuns d'in nov dc che cumpara l'atun.

L'occurrentza ha lieu en il

Restaurant Mappamondo , Länggassstrasse 44, 3012 Berna

Proxims inscunters:

Gievgia, ils 7 da november questa giada na **betg ad Oerlikon** mabain en il
restaurant Neumarkt, Neumarkt 5, 8001 Turitg

Gievgia, ils 27 da favrer 2020

Gievgia, ils 14 da matg 2020

Gievgia, ils 25 da zercladur 2020

Ulteriuras infurmaziuns suondan a temp.

Famiglia Sursilvana Zug e conturn

Margis, ils 3 da december 2019 ca. allas 19.30 uras

Circa duas jamnas avon survegnis vus in'invitaziun pli detagliada

Contact: famsurszug@gmail.com ni 079 305 07 10

Rumantschas e Rumantschs al Lai da Turitg

Venderdis 8.11.2019 Sentupada ell`ustria Il Faro a Herrliberg

nua che mintgin astga purtar bunas

ideas per nies programm digl onn 2020.

Contact: *Astrid Decurtins* tel. p. 055 243 13 21, natel 079 236 04 35

mail: astrid.decurtins@bluewin.ch

Café rumantsch a Son Gagl

Gievgia, ils 10 d'october

Gievgia, ils 7 da november

Gievgia, ils 5 da december

} mintgamai a las 18.00

En la Militärkantine, Kreuzbleicheweg 2, a Son Gagl

Ulteriuras infurmaziuns: Gabi Lemm, e-mail: gabi.lemm@bluewin.ch

Rumantschs ladins dal Rigi

Vernderdi, 27 da settember: 18:30, Gö “la boule” tar Men Vital, Udligenswil
Venderdi, 25 d’october: 19:00, Tschaina “Cappaun”, Rest. Blasenbergr, Zug
Venderdi, 22 da november: 19:00, Referat da Rudolf e Nesina Moll, Schwyz
Venderdi, 24 da scgner 2020: 20:00, Radunanza generala al restaurant
Frohsinn a Küssnacht am Rigi

Ulteriuras infurmaziuns sut: www.rumantschsladinsrigi.ch

Ils Fränzlis da Tschlin a Turitg

Dumengia, ils 27 d’october a la 10:00 h
Survetsch divin ecumenic cun ils Fränzlis da Tschlin en il Grossmünster
cun reverend *Christoph Reutlinger* da Valsot e reverend Martin Rüschi
plevon al Grossmünster e Ruedi Lutz all’ orgla.

Universitad populara da Turitg - Colloqui rumantsch *Auturas ed auturs en discussiun cun Mevina Puorger*

Flurina Badel *Mardi 29.10.2019*
tinnitus tropic

Tina Planta-Vital *Mardi 19.11.2019*
Il blau tocca la terra

Walter Rosselli *Mardi 28.01.2020*
Cuntradas imaginarias

Rämistrasse 71, 8006 Turitg da las 19.00h a las 20.30h
(per infurmaziuns: mevina.puorger@bluewin.ch / t- 078 772 32 28)

Impressum:

Redacziun: Ciril Berther

Spediziun: Lia Rumantscha

Contribuziuns pon vegnir inoltradas fin in mais avant la proxima ediziun a:
Ciril Berther, Mülistatt 12, 8955 Oetwil a.d.L.

Tel. 044 748 50 65, e-mail: cirberther@bluewin.ch

Ulteriurs Fegliets pon ins retrair tar:

Lia Rumantscha, Via da la Plessur 47, Chascha postala, 7001 Cuir

Tel. 081 258 32 22, e-mail: info@rumantsch.ch

Il Fegliet pon ins era telechargiar da l’internet: www.uniun-urb.ch

Data da l’ediziun: settember 2019

Data da la proxima: favrer 2020